

AHLAKİ OLGUNLUK ÖLÇEĞİ: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

Mustafa ŞENGÜN *
Prof.Dr.Mevlüt KAYA **

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Ahlaki Olgunluk Ölçeği geliştirerek, geçerlik ve güvenilirliğini sağlamaktır. Ahlaki Olgunluk Ölçeği 66 maddeden oluşan beşli dereceli likert tipi bir ölçek olup, bireylerin ahlaki olgunluk düzeylerini ölçmeyi amaçlamaktadır. Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin geçerlik ve güvenilirlikle ilgili verileri, Samsun ili merkez liselerinden Mayıs-2007 ayında tesadüfi olarak seçilen 830 öğrenciden elde edilmiştir. Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin geçerliğini belirlemek için, önce uzman görüşleri alınmıştır. Ölçeğin yapı geçerliği için faktör analizi yapılmış ve maddelerin faktör yüklerinin birinci faktörde toplandığı görülmüştür. Ayrıca madde analizi sonucu, madde-toplam puan korelasyon katsayıları ($p<0,01$) düzeyinde önemli görülmüştür. Ölçeğin ölçüt geçerliğine, Değerlerin Belirlenmesi Testi (DIT) ile bakılmıştır. DIT'in gelenek ötesi düzey puanı (P) ile Ahlaki Olgunluk Ölçeği puanları arasındaki korelasyon katsayısı 0,21 ($p<0,05$) düzeyinde önemli bulunmuştur. Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin güvenilirliği için, test-tekrar test, test-yarı test ve Cronbach Alpha güvenilirlik kontrol yöntemleri kullanılmıştır. Ölçeğin, test-tekrar test güvenilirlik katsayısı 0,88 olarak, test-yarı test güvenilirlik katsayısı 0,89 olarak, Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı ise 0,93 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlara göre, Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin geçerli ve güvenilir olduğu kanısına varılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Ahlak, Ahlak Eğitimi, Ahlaki Olgunluk, Ahlaki Yargı, Ahlaki Olgunluk Ölçeği.

ABSTRACT

The Scale of Moral Maturity: The Study of Its Validity and Reliability

The aims of this study are to develop a scale of moral maturity and to test its validity and reliability. The Scale of Moral Maturity consists of 66 items, and prepared in the form of Likert Scaling, and aims to test the moral maturity of people. The data for testing validity and reliability of the Scale was collected in May 2007, by applying the Scale to 830 students who were selected randomly among the students attending to the various high schools in Samsun City. Expert views were taken to determine the validity of the Scale. In order to determine construct validity of the Scale, factor analyze was done on each item. Item-

* Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi, E-Posta: sengunmustafa@hotmail.com

** O.M.Ü. İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, E-Posta: mkaya@omu.edu.tr

total scores correlation coefficient was found significant on ($p < 0,01$) level. Criterion-related validity of the Scale was determined by comparing with Defining Issues Test (DIT) scores. The Correlation coefficient was computed as 0,21 and found significant on ($p < 0,05$) level. Reliability of the Scale was determined by using test-retest, split half, and Cronbach Alpha techniques. Test-retest reliability was found as 0.88, split half reliability was computed as 0,89, and Cronbach Alpha was found as 0,93. As a result of these techniques regarding the Scale, it was decided that the Scale of Moral Maturity is valid and reliable.

Key words: Morality, Moral Education, Moral Maturity, Moral Judgement, Scale of Moral Maturity.

Giriş

Ahlaki olgunluk, ahlaki duygu, düşünce, yargı, tutum ve davranış bakımından yetkin ve zirvede olma durumu ve bu duruma en zengin, en gerekli ve en dolgun anlamını veren ahlaki niteliklerin toplamını ifade eder. Ahlaki olgunluk, bireyin duygu, düşünce, yargı, tutum ve davranışlarındaki her türlü ahlak dışılığı ve sapmayı vicdanında hemen hissedebilmesini sağlayan mükemmellik düzeyidir. Ahlaki olgunluğa sahip bir bireyin, güvenilir, sorumlu, saygılı, adil, kendini kontrol edebilen, empati yeteneği gelişmiş iyi bir insan ve tüm bunların ötesinde kanunlara ve kurallara uyan iyi bir vatandaş olması beklenir.¹

Ahlaki olgunluk konusunda yaptığımız yurtiçi ve yurtdışı literatür incelemesi sonucuna göre, özellikle yurtdışında yapılmış çalışmalarda, ünlü ahlak kuramcısı Lawrence Kohlberg ve onun geliştirmiş olduğu ahlaki gelişim kuramı karşımıza çıkmaktadır. Kohlberg'in öne sürdüğü ahlaki yargı gelişimi düzey ve evrelerinin aynı zamanda ahlaki olgunluk düzeyleri olarak değerlendirildiği gerek Kohlberg'in kendi çalışmalarında² gerekse ahlak alanında araştırma yapan diğer düşünürlerin çalışmalarında görülmektedir.³

¹ Thomas E. Lickona. **Educating for Character: How Our Schools can Teach Respect and Responsibility**. Bantam Books. New York. 1991. p.51.

² Lawrence Kohlberg. "Continuities in Childhood and Adult Moral Development Revisited". in P. B. Baltes and K. W. Schaie (eds.) **Life-span Developmental Psychology: Personality and Socialization**. Academic Press. New York. 1973. pp.187-196.; Anne Colby and Lawrence Kohlberg. **The Measurement of Moral Judgment. Vol. I: Theoretical Foundations and Research Validation**. Cambridge University Press. New York. 1987.

³ Michael F. Holland. "Effects of Moral Maturity and Essay Structure on Moral Persuasion". **Journal of Personality**. vol:44. issue:3. Blackwell Publishing. San Francisco. 1976. pp.452-460.; Peter M. Nardi and Richard N. Tsujimoto. "The Relationship of Moral Maturity and Ethical Attitude" **Journal of Personality**. vol:47. issue:2. 1979. pp.365-369.; Jürgen Habermas. "A Reply to my Critics". in J. B. Thompson and D.

Kohlberg'in geliştirdiği ahlaki gelişim kuramına göre, birinci düzey olan gelenek öncesi düzey, ahlaki olay ve durumların, ceza ve ödül gibi fiziksel sonuçlarına göre değerlendirildiği ahlaki gelişim basamağıdır. Bu düzeydeki ahlaki düşünce ve yargının temeli, dış kontrol, yargının nedeni ceza tehdidi ya da ödül almaktır. Bu gelişim basamağında ahlaki yargılar dış otoritenin görüşlerine dayanır. İkinci ahlaki gelişim basamağı olan geleneksel düzey, toplumun ahlak kurallarının ve değerlerinin olduğu gibi kabul edildiği ve benimsendiği ahlaki gelişim düzeyidir. Bu düzeyin ahlak anlayışına göre, yalnız toplumsal düzene uymak yeterli değil, bu düzeni desteklemek, savunmak, yaşatmak, korumak ve sürdürmek de önemlidir. Üçüncü ve en üst ahlaki gelişim basamağı olan gelenek ötesi düzey ise, toplumun ahlak kuralları ve değer yargıları kabul edilmekle beraber, gerektiğinde bunların değişebilirliğinin ve düzeltilebilirliğinin değerlendirilebildiği ahlaki gelişim düzeyidir. Bu düzeyde artık bireyin davranışlarını kendi vicdanı kontrol etmeye başlar. Birey ahlaki yargı ve davranışlarda evrensel ahlak değerlerini ve ilkelerini benimser.⁴ Artık birey geleneksel düzeyi aşmış, üst düzey bir kişilik ve olgun bir karaktere sahip olma yolundadır.

Kohlberg'e göre, insanların büyük çoğunluğu ahlaki olgunluk düzeyi bakımından ikinci ahlaki gelişim düzeyi olan "geleneksel ahlak" düzeyinde bulunurlar ve çok az insan en yüksek ahlaki olgunluk düzeyi olan üçüncü düzey, yani "gelenek ötesi" ahlak düzeyine geçebilirler. Kohlberg'in kendisinden etkilendiği Kant'a göre ise, ahlaki olgunluğun en yüksek düzeyine ulaşabilmek, eylemleri, evrensel ilkelere göre yargılayabilmeyi gerektirir.⁵

Ahlaki yargı ile ahlaki davranış arasında yakın bir ilişki söz konusudur. Ahlaki yargı, ahlaki bir olayın veya durumun doğruluğu veya yanlışlığı hakkında hüküm verme olup, bir durum karşısında başkalarının bize nasıl davranması gerektiği ve bizim başkalarına nasıl davranmamız gerektiği konusunda ortaya konulan zihinsel bir işlemdir. Ahlaki yargı, bireyin ahlaki bir durum karşısında çevresindeki insanlarla nasıl bir ilişki kuracağını belirler. Ahlaki davranışlar, büyük ölçüde neyin doğru, neyin yanlış olduğuna ilişkin ahlaki yargılar tarafından tayin edi-

Held (eds). **Habermas: Critical Debates**. MIT Press. Cambridge. MA. 1982. p.253.; Dennis L. Krebs and Others. "Structural Flexibility of Moral Judgment". **Journal of Personality and Social Psychology**. vol:61. no:6. 1991. pp.1012-1021.; Randi Jeanne Nidich and Others. 2005. "Moral Development and Natural Law". **Journal of Social Behavior and Personality**. vol:17. p.139.; Marc Hauser and Others. "A Dissociation Between Moral Judgments and Justifications". **Mind & Language**. vol:22. no:1. Blackwell Publishing. San Francisco. 2007. pp.1-3.

⁴ Lawrence Kohlberg and Richard H.Hersh. "Moral Development: A Review of the Theory". **Theory Into Practice**. Vol.:16. Issue:2. 1977. pp.54-55.

⁵ Jurgen Habermas. **Moral Consciousness and Communicative Action**. MIT Press. Cambridge, MA. 1990. p.150.

lir. Kohlberg'e göre, ahlaki yargı evreleri ahlaki davranışın oldukça iyi bir tahmin yoludur. Ahlaki olarak üst düzeyde davranmak, ileri bir ahlaki yargı evresini gerektirir.⁶

Lickona'a göre, ahlaki olgunluk üç boyuttan -*ahlaki duygu, ahlaki düşünce ve ahlaki davranış*- meydana gelmektedir. Bu boyutlardan ahlaki davranış, ahlaki duygu ve düşüncenin bir sonucu olarak, bireylerin ahlaki olgunluk durum ve düzeylerini belirtmektedir.⁷

Yüksek ahlaki olgunluk düzeyine ulaşmış bireylerin istek ve arzuları ile davranışları arasında tam bir uyum söz konusudur. Ancak, bazen bireyin istek ve arzuları ile ahlaki davranışları arasında çatışma olabilmektedir.⁸ Bu durum ise, bireyin kişiliğinde tutarsızlık ve dengesizlik meydana getirmektedir.

Ahlaki olgunluk, ahlaki değerleri içselleştirmeyi, ahlaki değerlerin vicdanda yerleşmesini ve kökleşmesini gerektirir. Ahlaki olgunluk için, sadece ahlaki değerleri duygu, düşünce ve yargı olarak taşımak yetmez. Aynı zamanda, o değerlerin tutum ve davranış bilincine dönüşmesi, düşünce-davranış uyum ve tutarlılığı gerekir. Tüm bunların ahlaki alışkanlıklar haline gelmesi, ahlaki olgunluğu meydana getirir.⁹

Bu çalışmada, bireylerin ahlaki olgunluk düzeylerini belirlemek amacıyla geliştirilen "Ahlaki Olgunluk Ölçeği"nin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmış ve elde edilen sonuçlar verilmiştir. Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin uygulamaları, Samsun ili merkez liselerinin birinci, ikinci ve üçüncü sınıflarından tesadüfi olarak seçilen 417 kız ve 413 erkek olmak üzere toplam 830 öğrenci üzerinde Mayıs-2007 ayında yapılmıştır.

Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin Geliştirilmesi

Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin geliştirilmesi sürecinde, önce konu ile ilgili yurtiçi ve yurtdışı literatür incelenmiştir.¹⁰ İncelenen literatürden elde edilen maddelerle birlikte, araştırmacı tarafından ahlaki olgunluğun göstergesi olan ve konu alanını kapsayıcı nitelikte yeni ölçek maddeleri yazılmış ve listelenmiştir. Böylece, 223 maddeden oluşan ölçeğin madde

⁶ Lawrence Kohlberg. "Development of Moral Character and Moral Ideology". Eds.:M.L.Hoffman and L.W.Hoffman. **Review of Child Development Research 1**. 1964. p.429.

⁷ Lickona. **age**. pp.51-61.

⁸ Mehmet S. Aydın. **Tanrı-Ahlak İlişkisi**. TDV Yayını. Ankara. 1991. s.212.

⁹ Francis Fukuyama. **Güven: Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması**. Çev. Ahmet Buğdaycı. TİB Yayını. Ankara. 1998. s.59.

¹⁰ Bülent Dilmaç. **İlköğretim Öğrencilerine İnsanı Değerler Eğitiminin Verilmesi ve Bu Eğitimin Ahlaki Olgunluk Ölçeği İle Sınanması**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, M.Ü.EBE. İstanbul. 1999.; Paul F.Schmidt. "Character Assessment Scale". **Measures of Religiosity**. Ed.:Peter C.Hill and Ralph W.Hood. Religious Education Press. Birmingham, Alabama. 1999. pp.230-242.

havuzu elde edilmiştir. Madde havuzunu oluşturan her bir maddenin, bireylerin ahlaki olgunluk düzeylerini ölçüp ölçemeyeceği konusunda madde geçerliklerini belirlemek amacıyla, bu alanda uzman olan Ondokuz Mayıs Üniversitesinde görevli 25 öğretim üyesinin ayrı ayrı görüşleri alınmıştır. Uzmanların görüşleri doğrultusunda, geçerliği düşük olan 138 madde ölçekten çıkarılmıştır. Kalan maddeler üzerinde de gerekli düzeltmeler yapılmış ve ön uygulama için 85 maddeden oluşan beşli dereceli likert tipi bir taslak ahlaki olgunluk ölçeği oluşturulmuştur.

Taslak olarak hazırlanan bu ölçek, örneklem grubuna uygulanarak faktör analizi yapılmıştır. Faktör analizi sonucu, maddelerin yer aldıkları faktörlerde yük değerlerinin yüksek olması, o maddelerin birlikte bir kavramı (yapıyı-faktörü) ölçtüğü anlamına gelmektedir. Faktör yük değerlerinin alt sınırı 0,30'a kadar indirilebilir.¹¹ Ölçeğin uygulama verileri üzerinde yapılan faktör analizinden sonra, taslak halindeki 85 maddeli Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin birinci boyuttaki 0,30'dan düşük faktör yüklerine sahip 19 maddesi daha ölçekten çıkarılmıştır. Nihai olarak, Ahlaki Olgunluk Ölçeği 66 maddeden oluşmuştur. Bu maddeler, ahlaki olgunluğun davranış boyutu üzerinde yoğunlaşmıştır. (EK-I)

Ölçekte maddelerin derecelendirilmesi, “evet, her zaman”, “çoğu zaman”, “ara sıra”, “çok nadir”, “hayır, hiçbir zaman” şeklinde düzenlenmiştir. Olumlu maddelerde “evet, her zaman” seçeneğine 5 puan, “çoğu zaman” seçeneğine 4 puan, “ara sıra” seçeneğine 3 puan, “çok nadir” seçeneğine 2 puan, “hayır, hiçbir zaman” seçeneğine ise 1 puan verilerek ölçek puanlanmaktadır. Olumsuz maddelerde ise puanlama ters yönden yapılmaktadır. Ölçeğin 52 maddesi olumlu, 14 maddesi ise olumsuz olarak ifade edilmiştir.

Ahlaki Olgunluk Ölçeğinden alınabilecek en yüksek puan (66x5=330), en düşük puan ise (66x1=66)'dır. Yüksek puan, yüksek ahlaki olgunluk düzeyi; düşük puan ise düşük ahlaki olgunluk düzeyinin göstergesi olmaktadır. Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin uygulandığı 830 lise öğrencisinin ahlaki olgunluk puan ortalaması (X=273,11) ve standart sapması (S=28,35) olarak bulunmuştur.

Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin Geçerliği

Geçerlik, bir ölçme aracının ölçmeyi amaçladığı özelliği, herhangi bir başka özellikle karıştırmadan doğru olarak ölçebilme derecesi ve geliştirilmiş bulunduğu konuda amaca hizmet etmesidir.¹² Bir ölçme aracının, bireyin ölçülmek istenen herhangi bir özelliğini doğru olarak ölçe-

¹¹ Şener Büyükoztürk. **Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı**. Pegem A Yayını. Ankara. 2002. s.118.

¹² Halil Tekin. **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**. Ankara. 1984. s.42.

bilmesi, onun geçerliğinin göstergesidir. Bir ölçme aracının geçerliğini kontrol etmede ve sağlamada değişik teknikler kullanılmaktadır. Bu çalışmada Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin geçerliğini sağlama ve kontrol etmede uzman görüşü, faktör analizi ve paralel testler yöntemleri kullanılmıştır.

Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin geçerliğini sağlamak için, önce uzman görüşlerine başvurulmuştur. Uzman görüşlerinin çoğunluğuna göre geçerli olan maddeler ölçeğe alınmıştır. Daha sonra, uygulanan ölçeğin verileri üzerinde faktör analizi yapılmıştır. Ayrıca, geliştirilen Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin, James Rest (1979) tarafından geliştirilen Değerlerin Belirlenmesi Testi (Defining Issues Test: DIT)¹³ ile korelasyonuna bakılmıştır.

Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin yapı geçerliğini test etmek amacıyla faktör analizi yapılmıştır. Ölçeğin, 830 lise öğrencisine uygulanması sonucunda, birinci faktörle açıklanabilen varyans oranı %20,74 ve faktör özdeğeri (eigenvalue) ise 13,69 olarak bulunmuştur. Ayrıca, ölçeğin toplam puan ile madde puanları arasında korelasyon katsayısı (r) hesaplanarak madde analizi yapılmıştır. Ahlaki Olgunluk Ölçeği üzerinde yapılan faktör analizi sonucu bulunan ölçek maddelerinin birinci faktör yükleri ile madde analizi sonucu bulunan madde-toplam puan korelasyon katsayıları (r) aşağıda Tablo 1'de verilmiştir.

¹³ James Rest. **Revised Manual for The Defining Issues Test: An Objective Test of Moral Judgement Development.** Minnesota. Moral Research Projects. Minneapolis. 1979.

Tablo 1. Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin Faktör ve Madde Analizi Sonuçları

Mad. No	1.Fak. Yüğü	r	Mad. No	1.Fak. Yüğü	r	Mad. No	1.Fak. Yüğü	r
1	0,44	0,43	23	0,47	0,46	45	0,36	0,37
2	0,44	0,43	24	0,51	0,51	46	0,56	0,54
3	0,39	0,36	25	0,33	0,39	47	0,59	0,57
4	0,30	0,35	26	0,33	0,39	48	0,60	0,59
5	0,44	0,41	27	0,44	0,45	49	0,54	0,52
6	0,53	0,50	28	0,43	0,45	50	0,54	0,51
7	0,32	0,36	29	0,32	0,35	51	0,55	0,53
8	0,39	0,37	30	0,51	0,49	52	0,39	0,40
9	0,49	0,47	31	0,48	0,45	53	0,60	0,58
10	0,60	0,57	32	0,60	0,58	54	0,63	0,60
11	0,42	0,41	33	0,31	0,35	55	0,44	0,46
12	0,52	0,50	34	0,55	0,52	56	0,31	0,35
13	0,37	0,39	35	0,41	0,40	57	0,60	0,57
14	0,35	0,38	36	0,36	0,38	58	0,42	0,41
15	0,46	0,46	37	0,38	0,41	59	0,41	0,39
16	0,44	0,45	38	0,38	0,39	60	0,54	0,51
17	0,33	0,35	39	0,36	0,36	61	0,60	0,57
18	0,41	0,43	40	0,53	0,52	62	0,36	0,38
19	0,41	0,43	41	0,50	0,48	63	0,47	0,46
20	0,36	0,39	42	0,41	0,42	64	0,37	0,40
21	0,32	0,34	43	0,56	0,54	65	0,41	0,43
22	0,50	0,49	44	0,48	0,45	66	0,32	0,34

Faktör analizi sonucunda maddelerin birinci faktör yüklerinin 0,30 ile 0,63 arasında, madde analizi sonucunda ise madde-toplam puan korelasyon katsayılarının (r) 0,34 ile 0,60 arasında değiştigi görülmüştür. Ahlaki Olgunluk Ölçeği maddelerinin faktör yüklerinin birinci faktörde toplanması, madde analizi sonucu korelasyon katsayılarının ($p < 0,01$) düzeyinde önemli bulunması, ölçek maddelerinin yapı geçerliğine sahip olduğunun birer göstergesidir.

Geliştirilen bir ölçme aracının ölçüt geçerliği için, kavramsal olarak ilgili olduğu düşünülen, önceden geliştirilmiş ve geçerliği saptanmış benzer bir ölçek ile geliştirilen ölçek arasındaki ilişki (korelasyon) hesap-

lanır.¹⁴ Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin paralel testler yoluyla ölçüt geçerliliğine Değerlerin Belirlenmesi Testi (DIT) ile bakılmıştır. James Rest (1979) tarafından geliştirilen Değerlerin Belirlenmesi Testi (Defining Issues Test: DIT), bireylerin ahlaki yargı düzeylerini belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Bireyin ahlaki yargı düzeyi ile ahlaki olgunluk düzeyi arasında yakın bir ilişkinin olduğu düşünülmektedir. Ahlaki yargı düzeyi, ahlaki olgunluğun bir yordayıcısı olarak görülebilir. Değerlerin Belirlenmesi Testi (Defining Issues Test: DIT), Füsün Akkoyun (1987) tarafından Türk toplumuna uyarlanarak geçerlik ve güvenilirliği sağlanmıştır.¹⁵ Yurt dışında ve yurt içinde geçerliği ve güvenilirliği sağlanan Değerlerin Belirlenmesi Testi (DIT), Türkiye’de de bazı araştırmalarda kullanılmıştır.¹⁶

Ahlaki Olgunluk Ölçeği ile Değerlerin Belirlenmesi Testi (Defining Issues Test: DIT), araştırma örnekleminde 104 lise öğrencisine birlikte uygulanmıştır. Ölçekler puanlandıktan sonra, DIT’in gelenek ötesi düzey (P) puanları ile Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin puanları arasındaki korelasyon katsayısı 0,21 ($p < 0,05$) düzeyinde önemli olarak bulunmuştur. Buna göre, Ahlaki Olgunluk Ölçeği ile Değerlerin Belirlenmesi Testi (Defining Issues Test: DIT)’nin, ahlaki olgunluğun göstergesi olan gelenek ötesi düzey puanı arasındaki ilişkinin önemli olduğu sonucuna varılmıştır. Bu sonuca göre, Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin paralel testler (ölçüt) geçerliğine sahip olduğu ifade edilebilir.

Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin geçerliğini sağlamak için başvuru uzman görüşleri, faktör ve madde analizi, paralel test yöntemleri sonu-

¹⁴ Ezel Tavşancıl. **Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi**. Nobel Yayını. Ankara. 2002. s.153.

¹⁵ Füsün Akkoyun. “Empatik Eğilim ve Ahlaki Yargı”. **Psikoloji Dergisi**. C:6. Sayı:21. Ankara. 1987.ss.91-98.

¹⁶ Meral Çileli. **14-18 Yaşları Arasındaki Öğrencilerde Ahlaki Yargının Zihinsel Gelişim Psikolojisi Yaklaşımı İle Değerlendirilmesi**. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). A.Ü.EF. Ankara. 1981.; Nur Koyuncu. **Cinsiyet Rolü Kimliği ile Ahlak Gelişimi Evrelerinin Karşılaştırılması: Üniversite Üçüncü Sınıf Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma**. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). A.Ü.EBF. Ankara. 1983.; Z. Fulya Temel. **Yetiştirme Yurdunda ve Ailesi Yanında Kalan 14-18 Yaş Grubundaki Gençlerin Cinsiyet Rolü Kimlikleri İle Moral Gelişimlerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi**. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). H.Ü.SBE. Ankara. 1991.; Mevlüt Kaya. **Bazı Kişisel Değişkenlere Göre Üniversite Öğrencilerinin Ahlaki Yargıları**. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). O.M.Ü.SBE. Samsun. 1993.; Sevim Cesur. **The Relationship Between Cognitive and Moral Development**. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). B.Ü.SBE. İstanbul. 1997.; Senay Saylağ. **Liselerin Birinci Sınıfında Öğrenim Gören Çocukların Ahlaki Değerleri Algılama Düzeylerinin İncelenmesi**. (Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi). H.Ü.SBE. Ankara. 2001.; Yusuf Acuner. **14-18 Yaş Arası Gençlerde Ahlaki Yargı Gelişimi ve Ahlak Eğitimi**. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). OMÜSBE. Samsun. 2004.; Gönül Karakavak Çırak. **Üniversite Öğrencilerinin Ahlaki Yargı Yetenekleri ve Ahlaki Yargı Yetenekleri İle Kendini Gerçekleştirme Düzeylerinin Karşılaştırılması**. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ç.Ü.SBE. Adana. 2006.

cunda elde edilen veriler, ölçeğin geçerlik özelliğine sahip olduğunu göstermektedir.

Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin Güvenirliği

Güvenirlik, ölçme sonuçlarının tesadüfi hatalardan arınıklık derecesidir.¹⁷ Duyarlı ve tutarlı ölçmeler yapabilen ölçme araçları güvenilir ölçeklerdir.

Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin güvenilir olup olmadığına test-tekrar test, test-yarı test ve Cronbach Alpha güvenilirlik katsayıları bulunarak bakılmıştır. Ölçek, araştırmanın örneklem grubundan 54 lise öğrencisine on gün ara ile iki kez uygulanmış ve test-tekrar test güvenilirlik katsayısı 0,88 olarak bulunmuştur. Araştırma örneklemini oluşturan 830 lise öğrencisine uygulanan Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin test-yarı test güvenilirlik katsayısı 0,89 olarak bulunurken, Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı ise 0,93 olarak bulunmuştur.

Elde edilen güvenilirlik katsayılarının yüksek bulunması, ölçeğin güvenilir bir ölçek olduğunun göstergesi sayılmaktadır.

Sonuç

Bu çalışmada, bireylerin ahlaki olgunluk düzeylerini belirlemeye yönelik 66 maddelik Ahlaki Olgunluk Ölçeği geliştirilmiştir. Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin geçerlik çalışmasında uzman görüşleri, yapı geçerliği ve ölçüt geçerliği kullanılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliğini belirlemek amacıyla yapılan faktör analizi sonucu, maddelerin yüklerinin birinci faktörde toplandığı görülmüştür. Yapılan madde analizi sonucunda da, madde-toplam puan korelasyon katsayıları ($p < 0,01$) düzeyinde önemli bulunmuştur. Ölçüt geçerliği için, Değerlerin Belirlenmesi Testi (Defining Issues Test: DIT) ile Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin korelasyonuna bakılmıştır. Ahlaki Olgunluk Ölçeği puanları ile Değerlerin Belirlenmesi Testi (Defining Issues Test: DIT)'nden elde edilen gelenek ötesi düzeye ait (P) puanları arasındaki bulunan korelasyon (ilişki) katsayısı 0,21'in ($p < 0,05$) düzeyinde önemli olduğu görülmüştür. Geçerlikle ilgili bulunan bu sonuçlara göre, Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin geçerli bir ölçek olduğu kanısına ulaşılmıştır.

Ölçeğin güvenilirlik çalışmasında iç tutarlılık, test-yarı test ve test-tekrar test yöntemleri kullanılmıştır. Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin bütününe ilişkin iç tutarlılık katsayısı (Cronbach Alpha) 0,93 olarak, test-tekrar test güvenilirlik katsayısı 0,84 olarak ve test-yarı test güvenilirlik katsayısı ise 0,89 olarak bulunmuştur. Bulunan bu güvenilirlik katsayıla-

¹⁷ M.Fuat Turgut. **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metotları**. Ankara. 1984. s.31.

rı, Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin güvenilirliği için yeterli sayılabilecek düzeyde olduğu görölmektedir.

Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin, bireylerin ahlaki olgunluk düzeyini belirlemede kullanılabilir yeterlikte psikometrik özelliklere sahip geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu söylenebilir. Ahlaki Olgunluk Ölçeği, başta sosyal bilimler olmak üzere eğitim ve ahlak eğitimi programlarının değerlendirilmesinde, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleriyle ilgili çalışmalarda ve diğer bilim dallarında ahlak ile ilgili yapılacak araştırmalarda geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olarak kullanılabilir niteliktedir.

KAYNAKÇA

- ACUNER, Yusuf. **14-18 Yaş Arası Gençlerde Ahlaki Yargı Gelişimi ve Ahlak Eğitimi**. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Samsun: O.M.Ü.SBE, 2004.
- AKKOYUN, Füsun. "Empatik Eğilim ve Ahlaki Yargı". **Psikoloji Dergisi**. C:6, Sayı:21, Ankara: 1987. ss.91-98.
- AYDIN, Mehmet S. **Tanrı-Ahlak İlişkisi**. Ankara: TDV Yayını, 1991.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Şener. **Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı**. Ankara: Pegema Yayını, 2002.
- CESUR, Sevim. **The Relationship Between Cognitive and Moral Development**. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: B.Ü.SBE, 1997.
- COLBY, Anne and Lawrence Kohlberg. **The Measurement of Moral Judgment. Vol. I: Theoretical Foundations and Research Validation**. New York: Cambridge University Pres, 1987.
- ÇIRAK, Gönül Karakavak. **Üniversite Öğrencilerinin Ahlaki Yargı Yetenekleri ve Ahlaki Yargı Yetenekleri İle Kendini Gerçekleştirme Düzeylerinin Karşılaştırılması**. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adana: Ç.Ü.SBE, 2006.
- ÇİLELİ, Meral. **14-18 Yaşları Arasındaki Öğrencilerde Ahlaki Yargının Zihinsel Gelişim Psikolojisi Yaklaşımı İle Değerlendirilmesi**. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: A.Ü.Eğitim Fakültesi, 1981.
- DİLMAÇ, Bülent. **İlköğretim Öğrencilerine İnsani Değerler Eğitiminin Verilmesi ve Bu Eğitimin Ahlaki Olgunluk Ölçeği İle Sınanması**. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: M.Ü.EBE,1999.
- FUKUYAMA, Francis. **Güven: Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması**. Çev. Ahmet Buğdaycı. Ankara: TİB Yayını, 1998.
- HABERMAS, Jurgen. "A Reply to my Critics". in J. B. Thompson and D. Held (eds). **Habermas: Critical Debates**. Cambridge. MA: MIT Pres, 1982. pp.219-283.
- _____. **Moral Consciousness and Communicative Action**. Cambridge, MA: MIT Pres, 1990.
- HAUSER, Marc and Others. "A Dissociation Between Moral Judgments and Justifications". **Mind & Language**. vol:22. no:1. San Francisco: Blackwell Publishing, 2007. pp.1-21.
- HOLLAND, Michael F. "Effects of Moral Maturity and Essay Structure on Moral Persuasion". **Journal of Personality**. vol:44. issue:3. San Francisco: Blackwell Publishing, 1976. pp.449-466.
- KAYA, Mevlüt. **Bazı Kişisel Değişkenlere Göre Üniversite Öğrencilerinin Ahlaki Yargıları**. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Samsun: O.M.Ü.SBE, 1993.
- KOHLBERG, Lawrence. "Development of Moral Character and Moral Ideology". Eds.:M.L.Hoffman and L.W.Hoffman. **Review of Child Development Research 1**. 1964. pp.381-431.

- _____. "Continuities in Childhood and Adult Moral Development Revisited". in P. B. Baltes and K. W. Schaie (eds.) **Life-span Developmental Psychology: Personality and Socialization**. New York: Academic Pres, 1973. pp.179-204.
- KOHLBERG, Lawrence and Richard H.Hersh. "Moral Development: A Review of the Theory". **Theory Into Practice**. Vol.:16. Issue:2. 1977. pp.53-59.
- KOYUNCU, Nur. **Cinsiyet Rolü Kimliği ile Ahlak Gelişimi Evrelerinin Karşılaştırılması: Üniversite Üçüncü Sınıf Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma**. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: A.Ü.Eğitim Bilimleri Fakültesi, 1983.
- KREBS, Dennis L. and Others. "Structural Flexibility of Moral Judgment". **Journal of Personality and Social Psychology**. Vol:61. No:6. 1991. pp.1012-1023.
- LICKONA, Thomas E. **Educating for Character: How Our Schools can Teach Respect and Responsibility**. New York: Bantam Boks, 1991.
- NARDİ, Peter M. and Richard N. Tsujimoto. "The Relationship of Moral Maturity and Ethical Attitude" **Journal of Personality**. Vol:47. issue:2. 1979. pp.365-377.
- NIDICH, Randi Jeanne and Others. "Moral Development and Natural Law". **Journal of Social Behavior and Personality**. Vol:17. 2005. pp.137-149.
- REST, James R. **Revised Manual for The Defining Issues Test: An Objective Test of Moral Judgement Development**. Minneapolis: Minnesota Moral Research Projects, 1979.
- SAYLAĞ, Şenay. **Liselerin Birinci Sınıfında Öğrenim Gören Çocukların Ahlaki Değerleri Algılama Düzeylerinin İncelenmesi**. (Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi). Ankara: H.Ü.SBE, 2001.
- SCHMIDT, Paul F. "Character Assessment Scale". **Measures of Religiosity**. Ed.:Peter C.Hill and Ralph W.Hood. Religious Education Press. Birmingham, Alabama. 1999. pp.230-242.
- TAVŞANCIL, Ezel. **Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi**. Ankara: Nobel Yayını, 2002.
- TEMEL, Z. Fulya. **Yetiştirme Yurdunda ve Ailesi Yanında Kalan 14-18 Yaş Grubundaki Gençlerin Cinsiyet Rolü Kimlikleri İle Moral Gelişimlerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi**. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: H.Ü.SBE, 1991.
- TEKİN, Halil. **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**. Ankara, 1984.
- TURGUT, M.Fuat. **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metotları**. Ankara, 1984.

EK-I: AHLAKİ OLGUNLUK ÖLÇEĞİ

Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin Maddeleri	Evet, her zaman	Çoğu zaman	Ara sıra	Çok nadir	Hayır, hiçbir zaman
1. İnsanları severim.					
2. Kötü davrandığımda vicdanım rahatsız olur.					
3. Çevremdeki insanlar bana güvenirliler.					
4. Bana yapılan kötülüğün intikamını alırım.					
5. Yardıma muhtaç insanlara yardım ederim.					
6. Başkalarının mutlu olması için çaba gösteririm.					
7. Başkalarıyla sık sık kavga ederim.					
8. Başkalarının bana yaptığı iyilikleri önemserim.					
9. Hatalı davrandığım zaman özür dilerim.					
10. Başkalarının haklarına saygı gösteririm.					
11. Eşyalarımı başkalarıyla paylaşıyorum.					
12. Küçüklere sevgimi göstermekten çekinmem.					
13. Sabırlı bir kişiyim.					
14. Beni eleştirenlere karşı hoşgörülü davranırım.					
15. Çevremdekilerle alay ederim.					
16. Başkalarının saflığını, kendi çıkarlarım için kullanırım.					
17. Başkalarının mutluluğunu kıskanırım.					
18. Çıkarlarımı korumak için doğru olmayan yolları da denerim.					
19. Kötü davranışlarımı kontrol altında tutarım.					
20. Bana karşı saygısızlık yapanlara aynı şekilde davranmam.					
21. Duygularımı kontrol altında tutabilirim.					
22. Başkalarının hislerine karşı duyarlıyım.					
23. Tanıdığım birinin acı çektiğini duyduğumda ben de üzülürüm.					
24. Çevreyi temiz tutarım.					
25. Başkalarına iftira atmam.					
26. Kötü işlere ortak olmam.					
27. Başkalarının inançlarına saygı gösteririm.					
28. Doğaya zarar vermem.					
29. İnsanların gizli konuşmalarını merak eder, kulak kabartırım.					
30. Söz verdiğimde, sözümde dururum.					
31. Borçlarımı zamanında öderim.					
32. İnsanları incitmekten çekinirim.					

33. Kendi çıkarlarımı ön planda tutarım.						
34. Büyüklere saygılı davranırım.						
35. Doğruluk ve adaletten asla taviz vermem, adil bir kişiyim.						
36. Kibir ve gururdan sakınırım.						
37. Müstehcen (açık-saçık) yayınları okurum veya seyredirim.						
38. Cahil insanları aşağılarım.						
39. Alçak gönüllü birisiyim.						
40. Başkalarıyla olan problemlerime uzlaşma ve barış çerçevesinde çözüm ararım.						
41. Çevremdeki iyi insanları kendime örnek alırım.						
42. İsraftan kaçınırım.						
43. Sorumluluklarımı yerine getirmeye dikkat ederim.						
44. İnanmışım değerleri yaşamaya çalışırım.						
45. Anne-babama karşı gelirim.						
46. Kendimi, başkalarının yerine koyarak onları anlamaya çalışırım.						
47. Büyüklerimin öğütlerini uygulamaya çalışırım.						
48. Kalp kırmamaya dikkat ederim.						
49. Kötülük yapanlara engel olmaya çalışırım.						
50. Küskünleri barıştırmaya çalışırım.						
51. Zayıf ve güçsüzlere merhamet ederim.						
52. Aşırı arzu ve isteklerime engel olmaya çalışırım.						
53. Davranışlarımda tutarlı ve dengeli olmaya çalışırım.						
54. Çevremdekilere anlayışlı ve hoşgörülü davranırım.						
55. Kimseye hakaret etmem.						
56. Başkalarının sırlarını öğrenmeye çalışmam.						
57. Davranışlarım hakkında düşünürüm ve yanlış davranışlarımı düzeltmeye çalışırım.						
58. İyice araştırmadan ve anlamadan karar vermem.						
59. Kesin ve doğru bilgilerle hareket ederim.						
60. Çevremdekilere ikramlarda bulunurum.						
61. Komşularıyla iyi geçinirim.						
62. İnsanların zayıflıklarından faydalanırım.						
63. Kendim için istediğim bir şeyi, başkası için de isterim.						
64. Kabalık yapmam.						
65. Çevremdekilere kötü adlar takarım.						
66. Şımarık birisiyim.						